

הקרבה בלא בית כשאפשר לבנות את בית המקדש

- א. "מקריבין אף על פי שאין בית"
- ב. פתיחת דלתות היכל אינה מעכבת בהעדר בית (דברי הרשב"א)
- ג. הבנת ה'כלי חמדה' ברשב"א: כשיש רשות לבנות, לא נאמר דין מקריבין אע"פ שאין בית
- ד. קשיים בדברי ה'כלי חמדה'
- ה. סיכום

א. "מקריבין אף על פי שאין בית"

נאמר במשנה (עדויות ח, ו):

אמר רבי אליעזר: שמעתי כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות, אלא שבהיכל בונים מבחוץ ובעזרה בונים מבפנים. אמר רבי יהושע: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה.

דין זה התקבל להלכה על ידי כל הפוסקים, ראשונים ואחרונים, והארכתי בביאור גדריו בכמה מקומות.¹ במאמר זה יתבאר האם דין זה חל דווקא כשאין אפשרות לבנות בית אלא רק לבנות מזבח ולהקריב עליו קורבנות, או שהדין דין אמת גם כאשר אפשר לבנות את בית המקדש, ומסיבה כלשהי הדבר לא נעשה.

מפשטות דברי המשנה, נראה לכאורה שדין מקריבין אע"פ שאין בית אינו מותנה בכך שאין אפשרות לבנות את בית המקדש, אלא הוא חל מצד עצמו. כך משמע גם מהמציאות המתוארת בדברי המשנה עצמה, שלכאורה עולי בבל החזיקו במקום המקדש, ורשאים היו לבנות בית, כפי שנאמר בהצהרת כורש (עזרא א, ב-ג), וכפי שאכן נעשה לבסוף, ואע"פ² הם הקריבו בלא בית.

1. ראו בשלישיית המאמרים: הקרבה בלא בית – זכות שהיא חובה, האוצר יח (אב תשע"ח) עמ' סז-עח; הקרבה בלא בית במזבח קטן, האוצר מא (סיון תש"פ) עמ' שעג-שעח; הקרבה בלא בית בקרבן פסח, בתוך ספרי פסח לה', סי' א.

2. כעין זה כתב הרב יוסף כהן, בהערות הררי בשדה על ספר מקדש מלך לרצ"פ פראנק (עמ' פ ד"ה ובר), שבגמרא (מגילה י, א; שבועות טז, ב) נאמר שלמ"ד מקריבין אע"פ שאין בית, לא הוצרכו לקלעים בימי עזרא אלא לצניעות בלבד, והרי בימי עזרא ניתנה רשות לבנות. ונראה שהבין שאם היה נצרך בית להקרבה, לא הייתה הגמרא תולה את הצורך בקלעים בצניעות אלא בעצם הצורך בבית. ואולי יש קצת להשיב, שה'בית' המדובר הוא מבנה ההיכל וקודש הקודשים, והקלעים אינם בכלל זה, וצ"ע.

ב. פתיחת דלתות היכל אינה מעכבת בהעדר בית (דברי הרשב"א)

בגמרא (עירובין ב ע"א) נאמר:

אמר רב יהודה אמר שמואל: שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל, פסולין, שנאמר: "ושחטו פתח אהל מועד" – בזמן שפתוחין, ולא בזמן שהן נעולים.

הרשב"א נדרש להבהרת היחס בין הצורך בדלתות היכל פתוחות ובין דין מקריבין אע"פ שאין בית, וכתב (שבועות טז ע"א ד"ה הא):

הא דאמר ר' יהושע: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית כו', איכא למידק, דהא שחיטת קדשים צריכה פתיחת דלתות, וכדדרשינן: "(אל) פתח אהל מועד" – בזמן שהפתח פתוח, ולא בזמן שהוא נעול! ויש לומר דהתם בזמן שהיה הבית קיים, דאיכא פתח ואיכא דלתות.

מבואר בדבריו שהצורך בדלתות פתוחות נאמר דווקא כשיש פתח ודלתות, ולא כשהבית חרב.

ג. הבנת ה'כלי חמדה' ברשב"א: כשיש רשות לבנות, לא נאמר דין מקריבין אע"פ שאין בית

על פי דברי הרשב"א, דן הרמ"ד פלוצקי, בעל ה'כלי חמדה', בגדרי דין מקריבין אע"פ שאין בית. ה'כלי חמדה' כתב את דבריו במכתב לרצ"פ פראנק, והם נדפסו על ידי הרצפ"פ בהערות טור מלכא לספרו מקדש מלך (עמ' עד ואילך³):

נראה דכוונת הרשב"א ז"ל, דודאי היכא דאפשר לעשות דלתות בודאי מעכב שיהיה כהלכתו. והא דמקריבין אע"פ שאין בית, היינו באופן שאי אפשר לעשות בשום אופן.

ה'כלי חמדה' מסיק מדברי הרשב"א שהגורם היוצר חלות לדין דלתות היכל אינו **עצם היות ההיכל בנוי**, אלא **היכולת המעשית לבנותו**. וכשיש יכולת כזו, ממילא אין אפשרות להקריב בלי דלתות היכל פתוחות.

לאור זאת ממשיך ודן ה'כלי חמדה' בגדרי היכולת המעשית, ומעלה שאלה מה הדין כאשר מבחינה טכנית ופרוצדורלית קיימת אפשרות לבנות את המקדש, אלא שקיימת מניעה כזו מחמת חסרון ידיעה כיצד לבנותו – האם נחשב חיסרון זה כאונס, או שהיכולת העקרונית לברר את הספקות מגדירה זאת כדבר שבידינו לעשותו:

---

3. וכן נדפסו בספר הצבי ישראל, שבו נאספו תכתובות של גדולי תורה עם הרצפ"פ (סי' לז עמ' קלג-קלד).

אך יש לספק, אם דוקא כשאי אפשר לעשות מחמת שאומות העולם אין מניחין לבנות הבית, שזה באמת בגדר אי אפשר, אבל אם אי אפשר לעשות מחמת חסרון ידיעה, אם חשוב גם כן בגדר אי אפשר, כיון דיוכל להתברר על ידי נביא, והיינו אם יבוא אליהו ויאמר.

ובאמת נראה דגם אחר חורבן הבית רצו לבנות בית המקדש... נראה מזה דחכמינו רצו לבנות המקדש אע"פ שכבר פסקה הנבואה מישראל, ועל כרחך דיכולין לברר הכל על פי הלכה.

ואם כן נראה, דאע"פ שמקריבין אע"פ שאין בית, מכל מקום אם יהיה לנו רשות לבנות בית המקדש ברשיון העמים, אף שלא נרצה לבנותו מחמת שאי אפשר לברר הלכותיו, מכל מקום שוב אין מקריבין, משום דליכא פתח וליכא דלתות, וכקושיית הרשב"א.

בסופו של דבר נוטה ה'כלי חמדה' להכריע שהימנעות מבניית ההיכל הנובעת מקשיים הלכתיים, אינה מפקיעה מהחשבת המצב כ'רשות לבנות', ולכן אינה מאפשרת את קיומו של דין מקריבין אע"פ שאין בית.

ד. קשיים בדברי ה'כלי חמדה'

הרצפ"פ אמנם לא העיר מאומה על דברי ה'כלי חמדה', אך נראה לכאורה שדברי ה'כלי חמדה' קשים – הן בעיקר הבנתו את דעת הרשב"א לגבי חיוב פתיחת דלתות, והן בחידושו לגבי הגדרת האונס המונע את בניין המקדש:

לגבי חיוב פתיחת דלתות – מפשטות לשון הרשב"א נראה שהגורם המחיל את דין דלתות היכל אינו הרשות לבנותו, אלא עצם היות ההיכל בנוי, שכן כתב: 'התם בזמן שהיה הבית קיים, דאיכא פתח ואיכא דלתות, ונראה מלשונו שמדובר במציאות קיימת של היכל עם פתח ודלתות, ולא בנתינת רשות בעלמא.

אמנם הרשב"א נקט בראש דבריו בביטוי "שחיטת התמיד צריכה פתיחת דלתות", ונראה שמכאן דייק ה'כלי חמדה' את דבריו, כביכול ישנה חובה פעילה לפתוח דלתות קודם הקרבת הקורבן, אך מהמשך דבריו: "בזמן שהפתח פתוח, ולא בזמן שהוא נעול!" – נראה שחאיסור הוא שתהיה בשעת ההקרבה דלת נעולה החוצצת בין המזבח לפנים ההיכל.

לגבי הגדרת האונס המונע את בניית הבית – לכאורה לא ברור מה היסוד להחשבת מצב שבו יש מניעה הלכתית מבניית הבית, כמצב שבו הדבר אפשרי. ומה ייתן לך ומה יוסיף לך שיש רשות מהעמים, אם אין רשות משמיא בגלל עיכובים הלכתיים. והרי ה' יתברך הוא בעל הרשות, ומבלעדי רשותו לא נרים את ידינו ואת רגלינו, גם אם כל באי

עולם יתנו את רשותם. ובכמה מקומות מופיעה בתרגום אונקלוס הלשון "לית לך רשו" [=אין לך רשות] במשמעות של איסור הלכתי (דברים יב, יז; ז, טז; ה, יז; טו, כב; ג).⁴

אמנם עיקר דברי ה'כלי חמדה' טעונים בירור. לשיטתו בדעת הרשב"א יש דין חיובי לפתוח את דלתות ההיכל לפני ההקרבה, ולא רק להימנע מחציצת דלת סגורה, כמבואר לעיל. נמצא שלדבריו, דין "מקריבין אף על פי שאין בית" משמעותו היא שכאשר אין בית מחמת אונס גמור (כגון שאין אומות העולם מרשים לבנותו), הרי שדין פתיחת דלתות אונס הוא פטור שפותר מלקיים את שאין בידו לעשות, אך מאימתי מצינו שאונס מחשיב את המציאות כאילו נעשתה? וכעין מה שמצאנו בגמרא (סוכה לא ע"ב) שעל הדין דלא מצא אתרוג לא יביא לא רימון ולא פריש ולא דבר אחר, הקשתה הגמרא פשיטא. ולא עלה על לב לומר שהאונס יאפשר לקיים את המצווה שלא כהלכתה, ויחשיב את הרימון כאתרוג מחמת אונס! ועד כאן לא שמענו אלא שהאונס אינו נתבע על הימנעותו מקיום המצווה, אך לא שמענו שהמצווה מוגדרת עבורו באופן אחר. ועד כאן לא שמענו אלא ששעת הדחק כדיעבד דמי, אך לא שמענו שמכשירים בשעת הדחק את מה שפסול בדיעבד. וצ"ע.⁵

4. [הערת העורך (ב"א):] דברי ה'כלי חמדה' ברור מיללו: "ובאמת נראה דגם אחר חורבן הבית רצו לבנות בית המקדש... נראה מזה דחכמינו רצו לבנות המקדש אע"פ שכבר פסקה הנבואה מישראל, ועל כרחק דיכולין לברר הכל על פי הלכה". כלומר: הרשות קיימת לבנות את הבית, רק שנדרש מאיתנו לשם כך לברר את הלכותיו. ודבר זה בידינו (כשאינו נבואה). וכשם שהעדר תוכנית אדריכלית או הנדסית אינה אונס, כי אפשר להכינה ע"י בעלי המקצוע המתאימים, כך בירור ההלכות וההכרעה הספקות ניתנים להיעשות ע"י חכמי הדור כשיסכימו לכך, וחסרונה אינו אונס. לדברי ה'כלי חמדה' אי ההסכמה לשבת ולברר היא חסרון רצון, ולא חסרון יכולת, וכמפורש בהמשך דבריו: "מכל מקום אם יהיה לנו רשות לבנות בית המקדש ברשיון העמים, אף שלא נרצה לבנותו מחמת שאי אפשר לברר הלכותיו" (ו"אי אפשר לברר הלכותיו" היינו מחמת חוסר רצון להסכים על גוף הלכתי מכריע כסנהדרין).

תשובת המחבר: ה'כלי חמדה' כותב מצד אחד "יכולין לברר הלכותיו" ו"לא נרצה", ומצד שני "אי אפשר". לענ"ד, נראה יותר שלא הוה פסיקא ליה מילתא, האם אפשר או אי אפשר לברר הלכותיו, דבר שכמדומני שגם היום אינו מוכרע לחלק מגדולי התורה. הפירוש המוצע ל"אי אפשר", שהוא מחמת חוסר רצון להסכים על סנהדרין, נראה לי רחוק מלשונו הקצרה של הכלי חמדה.

5. [הערת העורך (ב"א):] יש הבדל בין גוף המצווה (כהגדרת אתרוג) לתנאי בקיום המצווה. לגבי תנאים שבין אדם לחבירו נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש (ירושלמי גיטין פ"ז ה"ו) האם אונסא כמאן דעבד או כמאן דלא עבד, ואכן הלכה כרבי יוחנן שאונסא כמאן דלא עבד. אך ייתכן שלגבי דיני שמים אמרינן "חשב אדם לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה" (וראה שו"ת חת"ס חו"מ סי' א). ואפשר ש'הכלי חמדה' בשיטתו המחודשת בדעת הרשב"א שפתיחת דלתות ההיכל היא דין חיובי, הבין זאת לא כמצווה בגוף הדלתות אלא כתנאי במצוות ההקרבה, ו"מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה" אינו רק "כאילו", וצ"ע.

הקרבה בלא בית כשאפשר לבנות את בית המקדש

ה. סיכום

מכל האמור נראה שדין מקריבין אע"פ שאין בית אינו מותנה באי-יכולת לבנות את הבית, וכל שאין בית בנוי, מכל סיבה שהיא – לא חל הצורך בפתיחת דלתות ההיכל.

עבודת

המקדש

